

1. Státověda, ústava a politický systém České republiky

Stát, jeho funkce a formy

- Neexistuje jednotná definice státu.
- Max Weber ale stát definoval jako „*Organizace politické moci disponující legitimním monopolem fyzického násilí*“.
- Suverenní stát je vymezen pomocí následujících atributů: 1) *území*, 2) *obyvatelstvo*, 3) *státní organizace* (vláda, státní moc, právní řád), 4) *organizovaná ekonomika*, 5) *doprava a komunikační systém*, 6) *suverenita*, 7) *mezinárodní uznání* (důležité, de iure vs de facto).
- Obvykle vznikaly tzv. *smluvní teorii* (nepřísanou smlouvou mezi lidmi), dnešní státy vznikají odtržením od již existujícího státu (*Jižní Súdán*).

Funkce státu

- **Vnitřní** = bezpečnost, ekonomická regulace, péče o nemožnou a nezaměstnané občany, určování pravidel hry (právo).
- **Vnější** = zajišťování vztahů s ostatními státy.
- **Obranu státu** lze považovat jak za vnitřní, tak i vnější funkci. Patří do ní jak ochrana před agresí okolních států, tak i před nepřátelskými akty zevnitř (terorismus, organizovaný zločin).
- **Krátkodobé** = zdravotní péče, pomoc obyvatelstvu (např. během katastrof)
- **Střednědobé** = ekonomický růst, právní rámec
- **Dlouhodobé** = politický systém, mezinárodní orientace, podpora demokracie/ideologie

Typy států

- Dělí se dle *organizace státní moci a způsobu jejího uplatňování*.
 - Podle formy vlády lze dělit státy na **demokratické** a **nedemokratické**.
 - Podle počtu suverénů lze dělit na **monarchii** (*vláda jednoho*), **oligarchii** (*vláda několika*) a **demokracii** (*vláda lidu*).
 - Podle toho, zda se funkce hlavy státu dědí lze dělit na **monarchii** a **republiku**.
Monarchii dále dělíme na 1) **monarchii absolutní** (veškerá moc je v rukou panovníka) a 2) **monarchii konstituční** (moc panovníka je omezena určitými státními orgány, zpravidla volenými).
 - Republiku dále dělíme na 1) **parlamentní**, 2) **prezidentskou**, 3) **poloprezidentskou**.
 - Podle územně správního členění lze dělit na 1) **unitární** (jednotný stát s jednou vládou i zákony – např. ČR, Itálie), 2) **federace** (sdružení států se společnou ústavou, zákony i nejvyššími orgány – např. USA, Švýcarsko, SRN), 3) **konfederace** (volný svazek států, které úzce spolupracují a ve kterých má centrální vláda určitou moc nad vládami členských států, ale nikoli nad jejich obyvatelstvem – v současnosti žádná není, většinou se jedná o mezistupeň k federaci nebo jejímu rozpadu).
- V Evropě nalezneme několik států s monarchií:
 - Konstituční: Andorrské knížectví (francouzský prezident a urgelský biskup), Belgické království, Dánské království, Lichtenštejnské knížectví, Lucemburské velkovévodství, Monacké knížectví, Nizozemské království, Norské království, Španělské království, Švédské království, Spojené království VB a Severního Irsku.
 - Absolutní: Vatikán.

Ústava

- Jedná se o jakýsi zcela *základní zákon státu*. Je to dokument, který definuje cíle, formu a vztah státu k občanům skrze stanovení základních principů.
- V demokratických státech se opírá o ideje přirozených práv a suverenity lidu, dělby moci a koncepci legitimní omezené většinové vlády.
- Většinou obsahuje **preambuli**. To je obecný úvod do daného textu, ve kterém je zakotven jeho význam a smysl.
- Ústavy se dají dělit na:
 - **Psané** (častější – ČR, USA) a **nepsané** (tvořeny různými dokumenty, precedenty a zvyklostmi – VB).
 - Či na **flexibilní** (snadno změnitelné) a **rigidní** (pro její změnu je třeba splnit speciální pravidla – v ČR kvalifikovaná většina – 3/5 komory).
- K vyvolání hlasování o nedůvěře vlády je třeba 50 poslanců, kteří podají příslušný návrh.

Listina základních práv a svobod

- Součást Ústavy ČR.
- Práv a svobod zakotvených v Listině se zpravidla může dopomoci každý, jen některá práva a svobody jsou vázané na státní občanství.
- Pro všechna základní práva a svobody platí, že jsou *nezadatelná, nezczitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná*, a že jsou *pod ochranou soudní moci*.

Magna Charta

- Anglický právní dokument vydaný roku **1215**.
- Omezuje pravomoci panovníka → panovník musí respektovat zákony. Výslovně vyjmenovával některá práva jeho poddaných, z nichž nejdůležitější bylo právo odvolání se proti nezákonnému uvěznění.
- Nejvýznamnější raný dokument v dlouhodobém historickém procesu vedoucím k současnému britskému ústavnímu právu.

Bill of Rights

- Anglický právní dokument vydaný roku **1689**.
- Specifikuje práva, na které mají nárok všichni Angličané. Také zajišťuje práva Parlamentu a protestantskou politickou nadřazenost.
- Vydání tohoto dokumentu bylo reakcí na pokus Jakuba II. Stuarta omezit v zemi protestantismus a posílit katolickou víru.
- Deklarace byla taktickým kompromisem mezi stranami **Whig**, kteří podporovali konstituční monarchii, a **Tory** (*vyvinula se z ní dnešní Konzervativní strana*), kteří obhajovali ústavní monarchismus a absolutismus.

Ústava USA

- Jedná se o nejstarší stále platnou ústavu na světě. Byla vydána roku **1787**.
- Stanovuje republikánské zřízení se třemi pilíři státní moci: mocí zákonodárnou, (dvoukomorový Kongres), mocí výkonnou (prezident), a mocí soudní.
- K Ústavě bylo dosud přijato celkem **27 dodatků**, z nichž prvních deset je známo jako tzv. **Listina práv (Bill of Rights)**, ty omezují moc federální vlády a ukotvují základní demokratická práva (svoboda, osobní vlastnictví, svoboda vyznání, slova, svobodného tisku, shromažďování, ale i práva na držení a nošení zbraně).

Deklarace práv člověka a občana

- Vydána **1789**.
- Představuje první krok k vytvoření první francouzské ústavy a je stěžejním dokumentem pro pozdější určení základních práv člověka a vytvoření demokracie, jakou v Evropě známe dnes. Poprvé v ní byly prohlášeny zásady, které dnes považujeme za nesporné.
- Ovlivněno *Deklarací nezávilosti USA (La Fayette)*.

Ústavní vývoj

Ústava z roku 1960

- Vydána ústředním výborem KSČ.
- Výslovně označuje stát za socialistický (ČSSR).
- Vedoucí úlohu ve společnosti má KSČ (centralizace moci) a zahraniční politika je orientována na Sovětský svaz.
- Zájmy společnosti jsou nad zájmy jednotlivce.
- Imperativní mandát (*vázaný mandát*), poslanci jsou povinni plnit vůli svých voličů.
- Upuštění od klasické dělby moci.

Současná ústava

- 1. 1. 1993.
- **1. hlava** vymezuje podstatu a zásady demokratického státu. Také udává, že mezi státní **symboly ČR patří**: velký státní znak, malý státní znak, státní barvy, státní vlajka, vlajka prezidenta republiky, státní pečeť a státní hymna.
- **2. – 4. hlava** vymezuje rozdělení moci (systém brzd a protivah, dvoukomorový parlament) a stanovuje *volný mandát* (mandát, který je vykonáván osobně a není vázán žádnými příkazy).
- **5. hlava** zavádí nezávislé kontrolní moci (**Nejvyšší kontrolní úřad**).
- **6. hlava** mimo tyto moci zakotvuje funkci **České národní banky**.

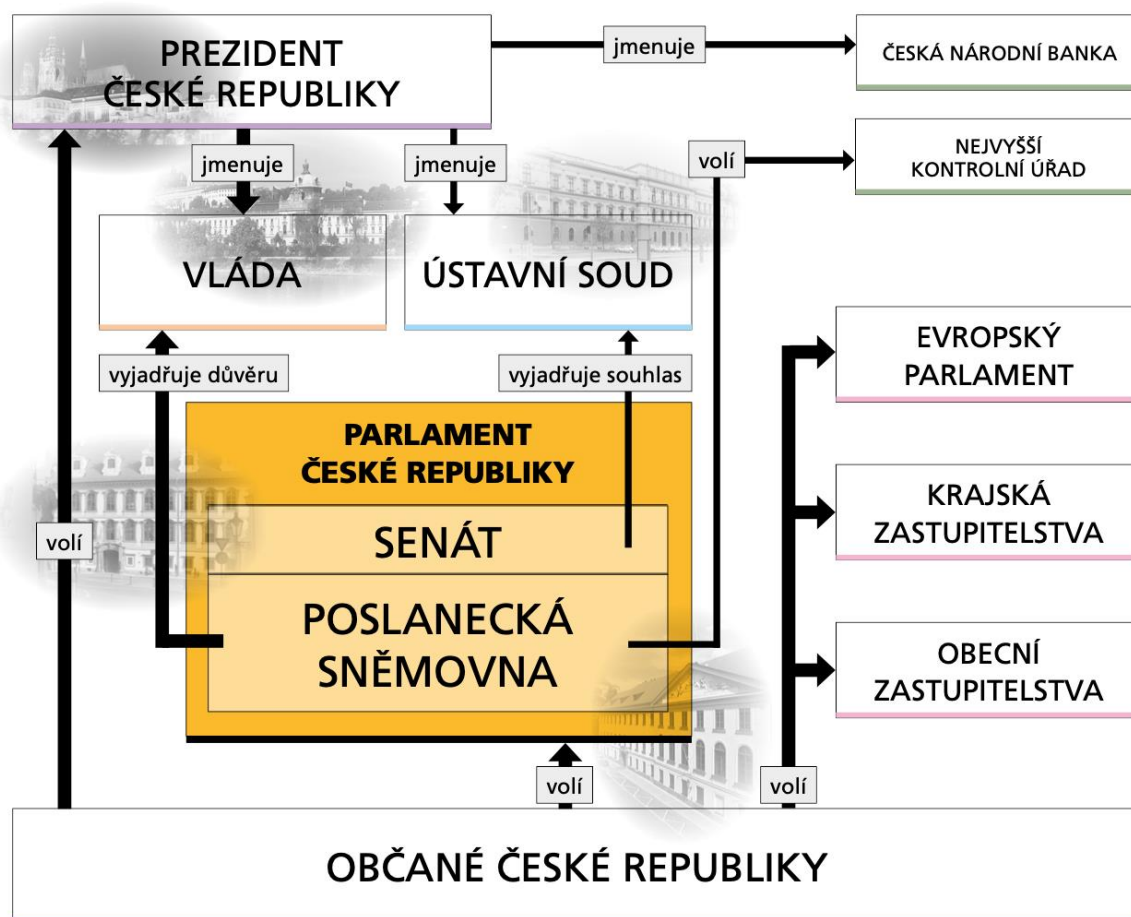
Politický režim České republiky

- Jedná se o zastupitelskou demokracii, parlamentní republiku s pluralitním politickým systémem. Právní stát zajišťuje, že je státní moc omezena a podřízena právu.
- **Moc zákonodárná** je v rukou **Parlamentu ČR**. Ten se dělí na *horní* (Senát) a *dolní komoru* (Poslanecká sněmovna) = **bikameralismus**. PS je rozpustitelná.
- 200 poslanců je volených ve 14 volebních krajích.
- Senátorů je 81 a jsou voleni na 6 let dvoukolovým většinovým systémem. Každé 2 roky se obměňuje 1/3 Senátu. Senát nelze rozpustit.
- Komory jsou způsobilé se usnášet alespoň za přítomnosti **jedné třetiny** poslanců/senátorů.
- PS může přehlasovat Senát *nadpoloviční většinou všech poslanců* (101) – to samé platí, pokud návrh zákona vetuje prezident republiky.
- K přijetí ústavního zákona je třeba 3/5 většiny všech poslanců (120) a 3/5 většiny přítomných senátorů (min. 17).
- **Moc výkonná/exekutiva** je v rukou prezidenta republiky a vlády.
- Kandidát na prezidenta musí být nominován alespoň 20 poslanci/10 senátory/50 000 občany, kteří mohou volit.
- Pravomoci prezidenta se dělí na

a) **suverénní** (nepotřebuje žádný souhlas) = jmenovat/odvolat předsedu a členy vlády či vládu samotnou, svolat zasedání PS, rozpustit Sněmovnu, jmenovat soudce ÚS, prezidenta NKÚ a členy Bankovní rady ČNB.

b) **kontrasignační** (potřebuje spolupodpis – většinou předsedy vlády) = zastupovat stát navenek, ratifikovat mezinárodní smlouvy, udělovat státní vyznamenání, vyhlášovat amnestie a jmenovat/povyšovat generály.

- Prezident má právo suspenzivního veta → vrácení zákonu zpět PS, která toto veto ale může přehlasovat absolutní většinou (101 poslanců).
- Prezident musí rozpustit PS, pokud se tak vysloví **alespoň třípětinová většina všech poslanců** (většina vyžadovaná pro přijetí nebo změnu ústavních zákonů).
- Vláda je *odpovědná* PS. Prezident obvykle jmenuje sestavením vlády předsedu vítězné strany a na jeho návrh jmenuje ostatní členy vlády. Vláda musí **do třiceti dnů** od jmenování požádat PS o důvěru. Pokud ji důvěra není vyslovena, musí vláda podat demisi prezidentovi, který ji musí přijmout.

- **Interpelace** je dotaz člena parlamentu na člena vlády, který má povinnost na něj odpovědět.
- **Zákonodárná iniciativa** je možnost podat návrh zákona. Ústava stanovuje, že návrh zákona může podat: poslanec, skupina poslanců (jakkoliv vzniklá a jakkoliv velká), Senát (jako celek), vláda, krajské zastupitelstvo nebo zastupitelstvo hlavního města Prahy.
- **Moc soudní** je v rukou nezávislých soudů.

- **Ústavní soud** je složen z 15 soudců jmenovaných prezidentem se souhlasem Senátu a to na 10 let. Dohlíží na dodržování principů právního státu a zda nejsou zákony v rozporu s právním řádem. Leží mimo soustavu soudů.
- **V soustavě soudů neexistuje nadřízenost jako je tomu u Státního zastupitelství.** Soustava je čtyřčlanková:
 - 1) Okresní soudy,
 - 2) krajské soudy,
 - 3) vrchní soudy,
 - 4) Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud.
- **Systém brzd a protivah** (*checks and balances*) je vzájemné omezování moci zákonodárné, výkonné a soudní. V praxi: prezident potřebuje pro řadu svých rozhodnutí souhlas parlamentu, nebo naopak návrhy zákonů schválené parlamentem musí být odsouhlaseny prezidentem. Justice interpretuje právo, případně ruší právní předpisy, pokud jsou v rozporu se zákonem, nikdy ale netvoří předpisy nové.

Legislativní proces

- Proces přijímání nových zákonů.
- 1. Zákonodárná iniciativa** – podání návrhu zákona
 - 2. Projednání návrhu zákona** – posuzování návrhu zákona, vytvoření konečného znění
 - 3. Schválení návrhu zákona** – hlasování o návrhu zákona a jeho podpis
 - 4. Vyhlášení zákona** – vydání zákona ve Sbírce zákonů
 - V případě neúspěšného schválení v PS se proces ukončuje.
 - V případě neschválení Senátem se vrací návrh do PS, která může nadpoloviční většinou všech poslanců přehlasovat Senát.
 - Prezident může vetovat, PS jej může nadpoloviční většinou všech poslanců přehlasovat.

Nabytí občanství České republiky

- Lze jej nabýt:
 - narozením
 - určením otcovství
 - osvojením

- **nalezením na území ČR**
- **udělením** (cizinci nově nemusí prokazovat pozbytí dosavadního občanství, musí ale prokázat znalosti jazyka, geografie, historie a ústavních principů ČR)
- **prohlášením** (u migrantů druhé generace)
- **svěřením do ústavní, pěstounské nebo jiné formy náhradní péče** (nově)
- Nově také občané ČR nepozbývají Českého občanství po nabytí občanství jiného (**dvojí občanství**).
- Občanství se dá **vzdát** vzdáním se státního občanství ČR.

2. Vládní systémy v demokracii

- Demokratické politické systémy se dělí na základě toho, jakým způsobem je dělena ve státě moc na zákonodárnou a výkonnou. Dělí se na parlamentní, prezidentský a poloprezidentský.
- Specifikem je Švýcarsko. To je děleno na **kantony**, které jsou typické svou nábožensko-jazykovou odlišností. Občané se velmi často vyjadřují a rozhodují pomocí referend → nejedná se o doplněk, mají konstitutivní charakter. Ministerská křesla jsou rozdělena mezi 4 největší politické strany (*magická formule*).
- V každém (demokratickém) systému lze vládnout buď:
 - a) **centralizovaně** = koncentrace moci na jedno místo/instituci (obvykle v hl. městě), je efektivní, ale může být zneužita k ohrožení demokracie. Např. Německo.
 - b) **decentralizovaně** = centrální orgány mají menší pravomoci, samospráva je posílena. Např. Švýcarsko.

Parlamentní systém

- Opírá se o svrchovanost zákonodárné moci.
- Parlament přímo ovlivňuje exekutivu → vláda se opírá o jeho důvěru a je mu *odpovědná*.
- Hlavou státu může být jak přímo/nepřímo volený *prezident* (ČR, Rakousko), tak *monarcha* (VB, Belgie, Dánsko). Hlava státu může dle předem stanovených podmínek rozpustit parlament. Jeho úloha je ale spíše reprezentační, skutečnou moc výkonnou mají v ruce ministři a předseda vlády.

Prezidentský systém

- Většinou je zde prezident volen **přímo** (nebo volbou, která odpovídá logice přímé volby – viz USA). Je spojen výlučně s republikánskou formou vlády.
- Exekutiva a legislativa se volí zvlášť, prezident má vymezené volební období a obtížně se odvolává. Prezident *nemůže* rozpustit zákonodárný sbor.
- Je zde fakticky propojena funkce předsedy vlády s funkcí prezidenta. Vláda není odpovědná parlamentu.
- Především na americkém kontinentě (nejlépe funguje v USA, jihoamerické země jsou poměrně nestabilní, dále také Bělorusko či Kypr).

Poloprezidentský systém

- Výkonná moc je rozdělena mezi předsedu vlády a prezidenta (*exekutivní dyarchie*). Je třeba jejich součinnost.
- *Prezident* je volen **přímo občany**, *premiér* je volen **většinou parlamentu**.
- Prezident vykonává funkci hlavy státu (reprezentace), zároveň se ale participuje na výkonné moci.
- Pokud jsou prezident s premiérem oponenti je oslabena pozice prezidenta a akceschopnost celého systému.
- Typickým příkladem je **Francie**, dále Rumunsko a Ukrajina.

3. Volby a volební systémy

- Volby se v demokraciích obecně konají **tajným hlasováním** (*ochrana voličů*) na základě **všeobecného** (*všichni plnoletí občané bez omezení na základě náboženství, rasy, pohlaví, etnika, majetku atp.*), **rovného** (*každý hlas má stejnou váhu a každý má právě jeden hlas*) a **přímého** (*každá osoba má volební právo a nesmí docházet k machinacím a předáváním hlasů, také volí přímo kandidáta/pol. stranu s kandidáty, nikoli volitele, který by následně volil s jeho mandátem → jako v USA*) volebního práva.
- V EP máme **21 českých europoslanců** (celkově jich je 705) volených jednou za 5 let.
- **Aktivní volební právo** znamená, že daný člověk disponuje právem volit své zástupce.
- **Pasivní volební právo** znamená, že daný člověk má právo na to *být volen*. Většinou se týká všech, kteří mají aktivní volební právo, avšak s podmínkou dosažení jisté věkové hranice, a to nejpozději v den voleb (21 do PS či EP, 40 na prezidenta či do Senátu, 21 do EP...).
- Do zastupitelstev obcí mohou volit a být voleni i cizinci s trvalým pobytem v dané obci, ukládá-li to ČR mezinárodní smlouva (např. občané EU mohou takto volit i kandidovat). To *neplatí* pro krajská zastupitelstva, tam mohou být voleni a volit pouze lidé s českým občanstvím s trvalým pobytem v obci, která náleží do územního obvodu příslušného kraje.
- **Prostá většina** představuje nadpoloviční většinu ze všech platných odevzdaných hlasů. Prostá většina proto může být dosažena i tehdy, pokud pro jednu alternativu hlasovala menšina, ale většina potenciálních hlasů propadla kvůli neúčasti na hlasování.
- **Relativní většina** je největší díl množiny. Má ji ten, kdo má více hlasů než každý jiný. Např. parlamentní volby vyhrává strana s relativní většinou hlasů (třeba 30%), stejně musí ale následně vytvořit koalici. Rozhodování relativní většinou je nejslabší formou přijímání nějakého rozhodnutí hlasováním. Na výsledek nemá žádný vliv počet propadlých hlasů, hlasů, které se zdržely hlasování, ani počet hlasů, které hlasovaly pro jiné alternativy.
- **Absolutní většina** je nadpoloviční většina z přesně definovaného celkového počtu hlasů. Do celkového počtu hlasů se obvykle mimo hlasů pro a proti započítávají i hlasy neplatné a hlasy, které se zdržely hlasování. Absolutní většinu má ten, kdo má více než polovinu hlasů, které mohly být odevzdané.
- **Kvalifikovaná většina** je předem stanovený podíl hlasů, který je zpravidla větší než u dosud jmenovaných většin (např. 2/3 hlasů). V českém ústavním řádu je to zpravidla 60 % neboli 3/5 hlasů.
- **Ústavní většina** je podíl hlasů potřebný k přijetí ústavního zákona. V ČR se jedná o 3/5 většinu všech poslanců a 3/5 většinu přítomných senátorů.
- **Gerrymandering** je účelové manipulování s hranicemi volebních obvodů (na základě znalosti volebních preferencí voličů) tak, aby došlo ke zvýhodnění politické strany, která úpravu volebních obvodů prosadila.
- **Uzavírací/volební klauzule** (či volební kvórum) je minimální podíl hlasů, stanovený volebním zákonem, který musí politická strana získat ve volbách, aby se dostala do parlamentu či do jiného zastupitelského sboru. V ČR je nastavena na 5 %, 8 % pro dvoučlennou koalici a 11 % pro vícečlennou do PS. Do krajských zastupitelstev je jednotně nastavena na 5 % jak pro samostatné strany, tak pro koalice.

- **Volební cenzus** je volební systém, který stanovuje nerovné volební právo a váha hlasů voličů je určována na základě specifického atributu voliče. Např. v Rakousku-Uhersku se do roku 1896 volilo ve čtyřech volebních kuriích (velkostatkářská, městská, obchodní/živnostenská a venkovská); do nich bylo obyvatelstvo rozděleno podle toho, kolik platilo na daních.

Většinový volební systém

- V jednomandátových volebních obvodech na základě **relativní většiny** hlasů (ten, kdo má nejvíc), nebo **prosté většiny** (nadpoloviční většina všech odevzdaných hlasů).
- Většinou je území státu rozděleno na tolik obvodů, kolik je v daném orgánu zástupců (např. Senát – 81 obvodů, 81 senátorů).
- Volí se konkrétní osoba.
- Může být buď:
 - jednokolový = ten, kdo má nejvíc hlasů (např. Senátoři v USA).
 - dvoukolový = v prvním kole musí získat víc než ostatní dohromady, tedy přes 50 % hlasů. Pokud se tak nestane, nastává druhé kolo, ve kterém mu už stačí více hlasů, než mají ostatní kandidáti (konkrétní podmínky druhých kol se mohou lišit).
- V ČR se většinovým systémem volí do **horní komory** (senátoři). Volba má dvě kola (pokud žádný z kandidátů nezískal nadpoloviční většinu všech odevzdaných hlasů). Pokud by ve druhém kole dostali oba kandidáti stejný počet hlasů, rozhodne los.
- **Výhody**: váže konkrétní zastupitele ke konkrétním obvodům, eliminuje působení extrémistických stran.
- **Nevýhody**: tíhne k bipartismu, zkresluje rozložení pol. sil, znevýhodňuje menšiny a ne tak silné pol. strany.

System poměrného zastoupení

- V současnosti nejčastěji využívaný volební systém v Evropě.
- Základní myšlenkou je to, že **přidělování mandátů by mělo co nejvíce odrážet strukturu podpory, kterou voliči poskytují kandidujícím politickým stranám.**
- V ČR se využívá ve volbách do PS, krajských volbách, volbách do obecních zastupitelstev a do Evropského parlamentu.
- Voliči nevolí konkrétní osobu, ale **kandidátní listinu určité politické strany.**
- **Výhody**: na rozdíl od většinového systému nedeformuje výsledky voleb a reflektuje skutečné rozložení politických sil, daleko lépe je zde zajištěno zastoupení menšin.
- **Nevýhody**: zvýšení vlivu extrémistických stran, tříštění politické moci a tedy menší stabilita a akceschopnost, větší vázanost zastupitele na politickou stranu než na konkrétní obvod.

Kandidátní listiny poměrného systému

- Určuje, zda voliči mají či nemají možnost ovlivnit zvolení konkrétního kandidáta.

Přísně vázané volební kandidátní listiny

- Volič hlasuje pro kandidátní listinu *jako celek*.
- Nemůže ovlivnit, koho strana nominuje do zastupitelského orgánu – to je určeno předem pořadím kandidátů na listině.

Vázané kandidátní listiny

- Voliči je zde umožněno vyznačit své preference.

- Volí sice pro konkrétní politickou stranu, může ale využít **preferenčních hlasů** a „zasahovat“ tak do pořadí kandidátů na listině.
- V ČR může volič využít při volbách do krajských zastupitelstev a PS 4 preferenční hlasy, při volbách do EP 2.

Volné kandidátní listiny

- Preference mohou být odevzdávány kandidátům z různých politických stran.
- V ČR se využívá při **volbách do obecních zastupitelstev**.
- Obecně se ale moc často nevyužívá.

Volby v ČR

- Volby do Parlamentu ČR vyhlašuje prezident republiky nejpozději 90 před jejich konáním.
- Mohou se konat kdykoli v posledních 30 dnech dosluhujícího zastupitelského orgánu.
- Konají se ve dvou dnech; v pátek (14:00 - 22:00) a v sobotu (8:00 – 14:00).

4. Politické strany a systémy politických stran

Politické strany

- Definice není jednotná, nicméně mezi základní znaky patří:
 - Jsou to dobrovolné, otevřené organizace, jejichž členi mají společné zájmy.
 - Usilují o **politickou moc** (tím se liší od zájmových skupin jako AI, Greenpeace atp.) a získání funkcí pro své členy – pomocí voleb.
 - Vytváří prostor pro dialog mezi občany a politiky, umožňují jedinci participovat se na politickém životě.
 - Disponují stálou organizační strukturou.
 - Jejich existence a existence politického pluralismu jsou jedním ze znaků demokratických států.
- Vznikají registrací na Ministerstvu vnitra ČR. K té je třeba připojit petici alespoň 1 000 občanů, kteří vznik dané strany/hnutí požadují. Registrace také musí obsahovat stanovy (ty obsahují název, program a mnoho dalších informací o straně).
- Členem politické strany může být pouze fyzická osoba starší 18 let. Každá osoba může být členem pouze jedné strany/hnutí.
- Zrušit nebo pozastavit činnost politické strany může **Nejvyšší správní soud**.
- **Pantová strana** je taková politická strana, která je sice velmi malá, nicméně vhodná k tvorbě vládní koalice. Většinou se nachází ve středu politického spektra.

Teorie štěpení

- Neboli konfliktní linie.
- Je politologická teorie založená na historicko-sociologickém přístupu, jejíž základní myšlenka je, že podoba stranického systému, vychází z určité konstelace konfliktů vzniklých dlouhodobými historickými procesy uvnitř společnosti, které vytvářely vazby mezi různými segmenty voličů a politickými stranami, reprezentující jejich partikulární zájmy.
- Základními konfliktními liniemi jsou:
 - Centrum-periferie = konflikt mezi dominantní kulturou centra a odlišnou kulturou skupin žijících na periferiích, tedy mezi politicky rozvinutými oblastmi a hospodářsky méně rozvinutými, která jsou na nich závislá – mezi jejich rozdíly v ekonomické, sociální, kulturní a politické vyspělosti.
 - Město-venkov = konflikt mezi ekonomickými zájmy zemědělského venkova a průmyslovými městy.
 - Církev-stát = konflikt mezi světskou a církevní mocí, rozdíly plynoucí z náboženské orientace a postavení církve ve společnosti.
 - Vlastníci-pracující = konflikt mezi různými třídami.

Typologie politických stran

- Lze dělit několika způsoby:

Levice a pravice

- Toto dělení pochází již z konce 18. století. Ve Francii na sněmech zasedali šlechtici a monarchisté napravo od předsedajícího a třetí stav s radikály nalevo.

- Nesystémové strany na krajích levo-pravého spektra mají společné některé programové rysy.

	levice	pravice
priority	sociální politika, jistoty	podpora podnikání
stát	sociálně odpovědný stát	minimální zásahy státu
rovnost	výsledků	příležitostí
člověk	kolektiv	jednotlivec
ekonomie	regulace trhu	Liberalizace, deregulace
ekonomické priority	odstranění nezaměstnanosti	snížení inflace
společnost	splynutí člověka se společností	oddělení

Z hlediska členství

- **Strany kádrové** jsou sestaveny z vyškolených profesionálů, kteří jsou velmi aktivní.
- **Strany masové** se snaží mít početnou členskou základnu.

Z hlediska šířky spektra oslovovaných voličů

- Strany, které jsou ideologicky úzce vyhraněné se snaží oslovovat specifické skupiny voličů.
- Opakem jsou **catch-all parties**, které nejsou tak vyhraněné, a proto mají větší skupiny potenciálních voličů. Usilují o podporu od všech skupin obyvatel a uzpůsobují tomu své programy.

Duvergerova typologie (50. léta 20. století)

- Dle kritéria počtu na:
 - Systém jedné strany
 - Systém dvou stran
 - Systém více stran

Blondelova typologie (60. léta 20. století)

- Dělí dvojím způsobem na:
 - Nesoutěživé systémy
 - Soutěživé systémy – dále na:
 - dokonalý bipartismus = dvě velké strany v něm získávají okolo 90 % všech hlasů a soutěž de facto probíhá jen mezi nimi. Případná třetí strana je malá a politicky bezvýznamná.
 - systém dvou a půl strany = v systému se nacházejí dvě velké strany a jedna malá, která je však na rozdíl od bipartismu důležitá, neboť je potřebným partnerem velké strany k vytvoření vládní většiny. Zpravidla se jedná o stranu

reprezentující střed. Je nazývána pivotální stranou, neboť je ochotná spolupracovat jak s velkou stranou na levici, tak i na pravici.

- multipartismus s dominující stranou = systém více než dvou stran, kde jedna velká strana získává pravidelně okolo 40 % hlasů (případně i více), a výrazně tak předstihuje ostatní strany. Zpravidla ale nezískává absolutní většinu poslaneckých křesel, a tak je nucena uzavírat vládní koalice (anebo se ostatní strany mohou spojit proti ní a vytvořit vládní koalici bez dominující strany).
- multipartismus bez dominující strany = systém více než dvou stran, které jsou přibližně stejně velké.

Sartoriho typologie (70. léta 20. století)

- Zabývá se relevancí politických stran. Za politicky relevantní strany nemůžeme považovat zkrátka ty politické strany, které se díky voličským hlasům dostanou do parlamentu. Relevantní strany jsou v první řadě ty, které jsou schopny se s dalšími stranami podílet na vládní koalici – nejde tu primárně o to, jak je která strana v parlamentu silná, ale s jakými stranami je z ideologického i praktického hlediska schopna vyjednávat o podílu na vládě; mluvíme o tzv. **koaličním potenciálu strany**.
- Antisystémové strany mají v parlamentu trvalé a silné umístění. Ačkoli mají nulový koaliční potenciál a zůstanou v opozici, mají poměrně silný **vyděračský (opoziční) potenciál**.
- Stranické systémy dělí následovně:
 - Systém státostraný = sartori přitom napadá označování tohoto uspořádání jako „systému jedné strany“ a zdůrazňuje, že jediná strana, která navíc potlačuje práva ostatních stran, nemůže nikdy vytvářet stranický systém.
 - Systém hegemonní strany = jde o kategorii, která se od předchozí liší v tom, že zde jiné politické strany existují, mohou být dokonce i v parlamentu, ale nemají žádnou faktickou politickou moc a slouží jen jako záštita vládnoucí straně, aby tak bylo vyvoláno zdání demokratického státu.
 - Systém predominantní strany = v tomto systému v zemi dlouhodobě vládne jediná strana a má parlamentní většinu, ale ostatní strany fungují zcela svobodně, účastní se voleb a v delším časovém úseku se jim může podařit stát se vedoucí straně konkurencí.
 - Systém dvoustranický = bipartismus - jde o uspořádání, v němž dvě strany soupeří o parlamentní většinu a střídají se u moci, ostatní strany nemají na vládě podíl.
 - Systém omezeného pluralismu = stran, které mají politický význam je od tří do přibližně pěti.
 - Systém extrémního pluralismu = stran, které mají politický význam je přibližně od pěti do osmi. Na rozdíl od omezeného pluralismu opozice není konstruktivní, nýbrž pouze usiluje o svržení stávající vlády, mezi relevantními stranami se vyskytují také strany s vyděračským potenciálem nebo jiné extrémní strany, samotná opozice není jednotná, ale dělí se ještě na dvě či více navzájem zneprátelených skupin stran.
 - Systém atomizovaný = stran, které mají politický význam je více než osm. Politická moc jednotlivých stran je v tomto případě natolik vyrovnaná, že si každá může sledovat v zásadě vlastní politiku a nebrat ohled na ostatní strany.

Politické strany v ČR

- Mezi lety 1996 a 2013 dominovaly Česku 2 velké politické strany; ČSSD a ODS.

- To se poté začalo měnit a dnes ve v PS 9 politických stran, přičemž ČSSD bojuje o to, aby se v Parlamentu vůbec udržela.

Financování politických stran v ČR

Interně

- Členské příspěvky, dobrovolné příspěvky od zastupitelů/poslanců...

Externě

- Dary a sponzoring, a to od fyzických osob s českým občanstvím nebo bydlištěm v ČR, ne však více než 3 miliony ročně od jedné osoby.
- Půjčky a úvěry.
- **Státní příspěvky**, a to na:
 - *Úhradu volebních nákladů* – stranám nad 1,5 % do PS 100,- za každý hlas, nad 1 % do EP 30,- za každý hlas.
 - *Příspěvek na činnost* (alespoň 3 % ve volbách do PS) - ten se dělí na *příspěvek na mandát* (poslance nebo senátora činí ročně 900 000 Kč a na mandát člena zastupitelstva kraje/ zastupitelstva hl. m. Prahy činí ročně 250 000 Kč) a *stálý příspěvek* – činí ročně 6 000 000 Kč pro stranu a hnutí, které získaly v posledních volbách do PS 3 % hlasů. Za každých dalších i započatých 0,1 % hlasů obdrží strana ročně 200 000 Kč. Obdrží-li strana a hnutí více než 5 % hlasů, příspěvek se nezvyšuje a strana obdrží 10 000 000 Kč.
- Státní příspěvky zajišťují mmj. nezávislost na bohatých sponzorech.
- Od roku 2017 musí strany hospodařit na transparentním účtu.
- Ve volbách do PS nesmí utratit více než 90 milionů korun.
- Hospodaření kontroluje **Úřad pro dohled nad hospodařením politických stran a politických hnutí**.

5. Demokracie a nedemokratické režimy

Demokracie

- *Řecky vláda lidu.*
- Odmítá tedy dědění moci či nabytí moci dobytím.
- Osoby, které vládnu jsou zvoleny a mohou být odvolány a nahrazeny.
- Menšina se podřizuje většině, ale nejedná se o tyranii (většina respektuje práva menšin).
- **Konsensuální demokracie** je typická dělbou moci, psanou ústavou a respektem k menšinám.
- Pro zdravou demokracii je třeba také **občanské společnosti** (abstraktní pojem, zahrnující veškeré organizace, sdružující občany na dobrovolné bázi. Vymezit ji lze také jako organizované aktivity občanů, které nejsou spojeny se státními strukturami nebo komerčními organizacemi), která se může **politicky participovat** - to lze *konvenčně* (v pol. stranách, u voleb, typické pro zdravou občanskou společnost), či *nekonvenčně* (násilně).
- **Polyarchie** je termín, který v 50. letech definoval americký politolog **Robert A. Dahl**, v jeho chápání označuje moderní politickou realitu, která se velmi přibližuje ideálu demokracie. Pro její existenci je třeba zajistit 1) rovné hlasovací právo, 2) svobodu sdružování a projevu, 3) právo na alternativní informace a 4) právo ucházet se o úřad, 5) všeobecné, svobodné, pravidelné volby a tak podobně. Díky těmto kritériím můžeme jednotlivé demokratické systémy porovnávat.
- **Neliberalní demokracie** je označení amerického politologa **Fareeda Zakaria** pro takový systém vlády, který sice formálně respektuje pravidla demokratického procesu (volby), nicméně samotné volby nejsou v tomto případě zárukou dodržování základních lidských práv a svobod (svoboda projevu, tisku či shromažďování). Jedná se tedy v podstatě o typ hybridního režimu, nesoucí v sobě prvky demokracie a autoritářství. Člověk či strana, která je u moci, uplatňují své pravomoci nad rámec svých ústavně vymezených pravomocí a využívají své moci mj. i k omezování opozice. Např. dnešní Maďarsko Viktora Orbána či Rusko.
- Dva typy:
 - a) **přímá** = vůle lidu je přímo přenášena do procesu politického rozhodování – např. pomocí referend (též **plebiscit**, tedy všelidové hlasování) či **lidové iniciativy** (umožňuje prostřednictvím petice vyvolat referendum o návrzích či změnách zákonů, změně či doplnění ústavy nebo návrhu či změně vyhlášky – užívá se ve Švýcarsku).
 - b) **zastupitelská** = lid si volí své zástupce, kteří vládnu.
- **Demokratický deficit** označuje nedostatečnou míru demokracie - nejen v totalitách, ale i v mezinárodních organizacích, do kterých jsou zástupci jednotlivých členů pouze jmenováni vládou nebo parlamentem členských zemí. Např. EU, která je v důsledku složitých metod rozhodování, které používá, vzdálena běžnému občanovi a nedostává se jí tak demokratické legitimacy (+ nezávislost, malá kontrola Evropské komise).

Česká republika

- V indexu demokracie je ČR na **32. místě** (ze 167 zemí). První je Norsko, Island a Švédsko. Poslední je Severní Korea.
- Společnost je silně rozdělena – venkov X Praha (přispívá tomu i prezident republiky M. Zeman).
- Andrej Babiš současně se vstupem do politiky koupil mediální dům MAFRA, čímž může nepřímo ovlivňovat, jak se o něm bude psát.

Totalitarismus

- Systém, který odmítá demokratické principy a snaží se regulovat všechny aspekty veřejného a soukromého života. Tedy prosazuje politickou ideologii v oblasti veřejného i osobního života.
- Filozof fašismu, Giovanni Gentile, jej definoval jako *celkovou (totální) koncepci života*.
- Příklady jsou spíše v historii (SSSR, Třetí říše) – **fašismus, nacismus, komunismus**. Dnes KLRD.
- Dle **Carla Friedricha i Brzezinského** (oba vytvořili kritéria pro totalitarismus) je podmínkou pro jejich rozvoj je *masová společnost a rozvoj moderních technologií*. Proto režimy z dávné minulosti (ačkoli se jednalo o **autokracie**) takto označit nelze, jelikož nebyly schopny zahrnout do svého vlivu člověka v jeho celistvosti.
- Charakterizovali jej **Friedrich a Brzezinský**.

Autoritářské režimy

- Giovanni Sartori za stěžejní aspekt autoritarismu považoval **existenci autority, jež neuznává plně svobodu**.
- Juan José Linz tvrdil, že hlavní rozdíl mezi demokracií a autoritarismem je **omezení pluralismu**.
- Postrádají vůdčí ideologii.
- Příkladem může být Španělsko za Francisca Franca či dnešní Bělorusko a Rusko.
- Definoval jej **J. J. Linz**.

Aspekt srovnání	Autoritativní režim	Totalitní režim
autonomie společenských struktur a nepolitické sféry	Ano	Ne
kontrola všech aspektů života společnosti	Ne	Ano
snaha o absolutní kontrolu ekonomické činnosti	Ne	Ano
vůdčí úloha jediné masové strany	ne/omezená	Ano
ovládnutí vládních struktur představiteli vládnoucí strany	Ne	Ano
legální či pololegální politická opozice	Ano	Ne
existence vůdčí ideologie	Ne	Ano
masový teror doléhající na celou společnost	Ne	Ano
vypořádávání se s politickými protivníky prostřednictvím násilí	Ano	Ano
politická mobilizace obyvatel	ne/omezená	Ano
snaha o expanzi	Ne	Ano
vzor pro jiné země	ne/omezená	Ano

6. Politická filosofie

- Jak filosofie, tak politické koncepce se zrodily v antickém Řecku. Vzájemně se ovlivňovaly a doplňovaly.
- Zabývá se tématy jako svoboda, moc, spravedlnost, rovnost, pospolitost, autorita...
- **Teokracie** je vláda, jež se odvolává na boha a boží moc (dnes Saudská Arábie).
- **Oligarchie** je vláda úzké skupiny osob (zpravidla nejbohatší vrstvy).
- **Sofokracie** je vláda moudrých, filosofů a mudrců.
- **Meritokracie** je vláda nejschopnějších odborníků, vědců.

Platón

- Své myšlenky o politice shrnul v dialozích *Politikos*, *Zákony* a hlavně **Ústava**.
- Základem jsou tři hierarchicky uspořádané (nerovné a přirozené) stavy:
 - *rolníci a řemeslníci*.
 - *strážci, vojáci*.
 - *vládci a filosofové* (ti studují do 35, pak 20 let pracují ve prospěch státu a až poté jsou filozofy, zosobňují moudrost a proto mají vládnout).
- Mezi stavy odmítá propustnost.
- Kritizoval ho **Karel Popper** (*Otevřená společnost a její nepřítelé*) jakožto otce všech totalit.

Aristotelés

- Odmítá Platonův názor, že by lidé měli mít všechno společné. Uznává, že „*peníze mají, takřkajíc, všichni nějak rádi*“, varuje však před každou hamižností, která obec ničí.
- Podle toho, kdo vládne, rozlišuje Aristoteles **tři právní formy obce (státu)** seřazené od nejideálnější po méně ideální:
 1. **Monarchie**, kde vládne jednatel ve prospěch všech občanů,
 2. **Aristokracie**, kde vládou ti nejlepší (řecky *aristoi*)
 3. **Politeia**, kde se na vládě podílejí všichni svobodní občané.
- Dále dělil **tři pokleslé formy**:
 1. **Tyranie**, vláda samozvaného vládce ve prospěch sebe samého,
 2. **Oligarchie**, vláda několika pro svůj vlastní prospěch,
 3. **Demokracie**, vláda davu (on ji ale vnímal spíše jako ochlokracii – tedy vláda lůzy. Protože se domníval, že si většina zvolí demagoga, který se stane despotou).

Charles Louis Montesquieu

- Velký kritik absolutismu.
- Proslavil se dílem *O duchu zákonů*.
- Inspiroval se Lockovou ideou, že ve státě nemá být absolutní panovník, ale moc má být rozdělena na *výkonnou* a *zákonodárnou*. Montesquieu k těmto dvěma mocem přidal třetí: **moc soudní** (neboť bez ní dochází k potlačení svobody).

- To, jak společnost v určité zemi funguje a jak je uspořádána se odvíjí od její geografické polohy. Prostředí, kde žijeme, nás ovlivňuje. Neexistuje proto univerzální vhodný systém pro všechny země.

John Stuart Mill

- Jeho nejznámější dílo je esej **O svobodě**. V ní hájí liberální pojetí svobody, která je pro něj nejvyšší hodnotou. Každý jedinec má dle Milla právo na svobodu slova a shromažďování, a to i když se ve svém postoji mylí (pravdu chápe jako relativní). Člověk dle něj není odpovědný společnosti ve svých výlučných záležitostech, ale je odpovědný v otázkách společenských. Podstatu změny ke svobodné společnosti neviděl ve změně politické vlády, ale v kulturním povznesení společnosti samotné.
- Za základ považoval pluralitní zastupitelskou demokracii s všeobecným volebním právem se **zmnoženým** (udělení dvou hlasů pro absolventy univerzit, jelikož se obával, že by vzdělanostní elity byly utlačovány méně vzdělanými masami) a **veřejným** (transparentnost) hlasováním.
- Dle Milla by měl mít možnost volit si zástupce každý občan, který splní čtyři podmínky, 1) *je svéprávný*, 2) *má ukončené základní vzdělání*, 3) *platí přímé daně* a 4) *nepobírá farní (sociální) podporu*.

Alexis de Tocqueville

- Ve 30. letech 19. století podnikal cesty do USA a zkoumal tamní demokracii ve srovnání s Evropou. Je autorem díla *Demokracie v Americe*.
- Společnosti dělil na:
 - a) Aristokratické
 - b) Demokratické – mezi lidmi panuje rovnost, soc. postavení se nedědí – to, jak si kdo vede je dáno schopnostmi a pílí, nikoli původem. Rozvoj individualismu.
- **Individualismus** vede k osvobození od tlaku autorit a osamocení jedince tváří v tvář státu.

John Rawls

- Stejně jako Aristotelés považuje za nejdůležitější ctnost **spravedlnost**.
- Navazoval na teorie společenských smluv a v díle *Teorie spravedlnosti* se zabýval otázkou, na jakých principech spravedlnosti se mohou svobodní a rozumní lidé v rovné výchozí situaci ve vlastním zájmu shodnout?
- Spravedlnost ve státě znamená, že
 - 1) každý má mít stejné právo na co nejširší systém stejných základních svobod, jaký lze sloučit se stejnými svobodami pro všechny ostatní (princip svobody – nejdůležitější ze všech).
 - 2) Společenské a hospodářské nerovnosti jsou přijatelné, pokud a) jsou spojeny s úřady a postaveními, k nimž má každý přístup (princip rovnosti šancí), a pokud b) nejvíce prospějí těm, kteří jsou nejméně zvýhodněni.
- Podle Rawlse jsou nerovnosti přípustné jen tehdy, pokud se jimi postavení těch nejslabších nezhorší, nýbrž naopak i jim přináší „absolutní“ prospěch.

Robert Nozick

- Vystoupil proti Rawlsovi.
- Je představitelem **pravického libertariánství** (osobní svoboda, blízko ke klasickému liberalismu a typická nedůvěrou ve stát).
- Anarchie na něj byla příliš, ale stát má být minimální = je třeba ho omezit jen na ochranu života, svobody, vlastnictví a smluvních závazků.
- Přerozdělování majetku je narušení osobních svobod.

Niccoló Machiavelli

- V díle *Vladař* sepsal návod pro panovníky, jak vládnout. Měli by dle něj konat dobro - a to pro všechny.
- Občan občas musí zaplatit i cenu nejvyšší, za to mu ale panovník zajistí klid, bezpečí a intelektuální rozvoj.
- Za svobodu občan dostane bezpečí (*společenská smlouva*).
- Machiavelli se snažil najít fungující morální systém, nejen nereálnou teoretickou a neuskutečnitelnou ideu.

Klasická teorie společenské smlouvy

- Názory tří novověkých filosofů na uspořádání společnosti.
- Všichni se shodují, že jednotlivci se rozhodli (/byli dotlačeni) vzdát se části svobod za výměnu za něco jiného či ve prospěch společnosti jako celku a tím uzavřeli se společností nepsanou společenskou smlouvu.

	Thomas Hobbes (renesance)	John Locke (empirismus)	Jean Jacques Rousseau (osvícenství)
Dílo	Leviathan (1651)	Dvě pojednání o vládě (1689)	O společenské smlouvě (1762)
Přirozený stav	Válka všech proti všem	Dokonalá svoboda, rovnost všech.	Neexistence přirozeného vlastnictví, přírodní harmonie.
Společenská smlouva	Výsledek racionálního konstruktů, lidé postupují svou suverenitu vládci a jsou chráněni před vnějším nepřítelem a válkami.	Zaručuje přirozená práva, vláda kontroluje a trestá porušování práv.	Každý je přijímán jako nedělitelná část celku, demokracie a bezpečnost.
Ideální vláda	Autoritativní (absolutní monarchie)	Dělba moci (konstituční monarchie)	Rovnostářství (přímá demokracie)

7. Politické doktríny a ideologie

- Ideologie je soustava myšlenek, názorů, teorií i představ obvykle představující náhled na svět nebo společnost. Každá ideologie obsahuje aktuální náhled na svět a předkládá model žádoucí budoucnosti i jak toho dosáhnout (programová funkce).
- Jedinec, který ideologii přijme, sounáleží (obvykle) se stejně smýšlejícími lidmi, a tak má i roli **identifikační**.
- Za klasické politické ideologie se považují *liberalismus*, *konzervatismus* a *socialismus* (**ideologický trojúhelník**).

Liberalismus

- Je individualistický koncept, pro nějž je nejdůležitější hodnotou **svoboda jednotlivce**.
- Má se chránit svoboda, spravedlnost, tolerance a rozumové poznání světa.
- Jedinci by měli mít stejné příležitosti rozvíjet své schopnosti.
- Představiteli jsou **John Locke** (osvícenství), John S. Mill či Adam Smith.
- Na přelomu 18. a 19. století usiloval o co největší míru svobody a omezování státních zásahů do hospodářství → **klasický liberalismus**.
- V důsledku zvyšování nerovnosti došlo na přelomu 19. a 20. století k mírnému ústupu a liberálové již netvrdili, že kapitalismus zaručí svobodu a prosperitu všem. Tím se zrodil **moderní liberalismus**, který jistě intervence státu umožňuje.
- V 70. letech se zformoval **neoliberalismus**, který se vrací k původním kořenům liberalismu a požaduje omezení státu ve všech možných oblastech (ačkoli minimální nutnou úlohu státu připouští, ale trh je hlavní). Čerpá z něho **reganomika** (*reganismus*).

Konzervatismus

- Za zakladatele je považován **Edmund Burke** (díky dílu *Úvahy o revoluci ve Francii* → způsobila víc škody než užítku).
- Důležité jsou **tradice** a dědictví po předchozích generacích, vůči změnám je skeptický (změny ano, ale pozvolně a opatrně).
- Nerovnost je do jisté míry přirozená a je to tak v pořádku. Rovnost by měla být v právu, ne v majetku.
- Někteří by ve jménu sociálního řádu byli ochotni obětovat svobodu (**jako Thomas Hobbes**, konzervatista).

Thatcherismus

- Odmítá poválečný konsenzus (*Keynesiánství*), kde se většina politických stran shodla na zásazích státu do ekonomiky a přísných regulací.
- Uznává jen jednu výjimku, tou je NHS (zdravotnictví), tam stát zasahovat může.
- Původní označení pro politiku realizovanou M. Thatcherovou v letech 1979 - 1990.
- Lze zařadit ke konzervatismu, ale i klasickému liberalismu.

Socialismus

- Kolektivistická ideologie. Vidí člověka jako tvora společenského, pro kterého je přirozené *spolupracovat*, nikoli soutěžit.
- Má odpor ke kapitalismu a hledá jeho humánnější alternativu.

- Prosazuje rovnost výsledků, nikoli příležitostí. **Rovnost** (hlavně sociální) je nejdůležitější hodnota a záruka stability.
- Odmítá přijmout tvrzení, že nerovnost pramení z odlišných schopností a píce, ale z třídní struktury společnosti.
- **Sociální stát** je označení pro stát, který usiluje o zajištění blahobytu (podmínek slušného žití) pro své občany.
- Štěpí se na mnoho vzájemně si konkurujících proudů (např. komunisté, soc. demokraté...).
- **Neomarxismus** se snaží na základě nových poznatků formulovat nové, alternativní postkapitalistické projekty. Vychází jak z Marxe, tak třeba z Webera. Zrodil se na univerzitách 60. let a nositelem změny zde není proletariát, ale studenti a intelektuálové.

Komunismus

- Požaduje společné vlastnictví a odmítá třídní rozdíly.
- Na rozdíl od sociálních demokratů se jedná o totalitarismus → sociální demokracie je demokratická, tedy antikomunistická.
- **Eurokomunismus** je označení pro politickou ideologii, která se snažila prosadit v 70. letech. Snaží se dojít ke komunismu pozvolně a ne revolucí, také respektuje pluralismus a zavrhuje diktaturu proletariátu.

Fašismus

- Vznikl až na počátku 20. století jako reakce na situaci po hospodářské krizi.
- Pojem byl poprvé použit pro pojmenování vlády **Benita Mussoliniho** v Itálii.
- Hlavní pro něj je **silný národ** vedený **silným vůdcem**.
- Důležité je umět se sebeobětovat pro blaho a slávu národa.
- Zvláštní odnoží je **racismus**. Ten je spojen přímo s vládou A. Hitlera a byl mnohem více **rasistický** než „italská verze“, neakcentoval tolik důležitost státu, ale hlavně rasy.
- Po konci druhé světové války ztratil svou přitažlivost.
- Představitelem je **F. Marinetti**.

Feminismus

- Dělí se do nespočtu proudů.
- Lze vymezit dvě vývojová období:
 - 1) První vlna (*přelom 19. a 20. století*) – snaží se získat ženám volební právo.
 - 2) Druhá vlna (*začátek v 60. letech 20. století*) – radikálnější požadavky
- Základním cílem je posílit postavení žen ve společnosti. Nerovnosti se ale těžko ničí, protože společnost je ovládána muži, kteří to nepřipustí.

Enviromentalismus

- Rozvíjí se od poloviny 20. století.
- Poukazuje na negativní stránku rozvoje, který se nekladně podepisuje na životním prostředí.
- Kritizují, že většina ideologií má ve středu všeho člověka a přírodu bere jen jako zdroj věcí potřebných pro život.
- Upozorňuje, že pokud člověk zničí přírodu, zničí i sebe.

- Radikálnější hlasy požadují, aby člověk omezil svůj komfort a nadřadil zájmy přírody nad své vlastní.
- Představiteli jsou **Aldo Leopold** či **Rachel Carsonová**.
- *Greenpeace, Fridays for Future, Strana Zelených...*

Náboženský fundamentalismus

- Vznikl na konci 20. století.
- Lpí na doslovném dodržování základních článků jednotlivých náboženských věrouk. Takové lpění se pak má projevovat v oblasti celého života → lidský život se tedy má řídit posvátnými texty.
- Důvod jeho vzniku je diskutabilní, může se jednat buď o *selhání sekularizované společnosti* anebo že se jedná pouze o projev určitého *vybočení na cestě za sekularizovanou společností*.
- Náboženští fundamentalisté existují v rámci všech světových náboženství, nejvíce se ale pojí s islámem.

Anarchismus

- Usiluje o nastolení **anarchie** → **bezvládí**.
- Odmítá politickou moc a centralizaci.
- Existuje několik proudů, např. anarchokapitalismus či anarchokomunismus.
- Představitelem je **Michail Alexandrovič Bakunin**.

Multikulturalismus

- Věří, že v jednom státě mohou společně žít skupiny s různou kulturou.
- Zdůrazňuje prospěšnost kulturní rozmanitosti pro společnost a stát.
- Prosazuje se zejména v zemích západní Evropy, v severní Americe (USA, Kanada), ale také v Austrálii.

Nová levice

- Nevěří, že nositelem změny je proletariát.
- Klade důraz na Marxovy rané spisy, které se zabývají odcizením člověka spíš než vykořisťováním.
- Chce marxismus zbavit ztuhlosti a přehnané institucionalizovanosti.

Nová pravice

- Vymezuje se proti socialismu, komunismu a Nové levici. Je přesvědčena o existenciální ohrožení západní civilizace ze strany socialismu, komunismu a Nové levice.
- Na rozdíl od pravice předtím je sebevědomá, optimistická, radikální, bojovná, ostrá a přesvědčena o tom, že uspěje.

Utopický socialismus

- Nauka o společnosti založené na společném vlastnictví, povinné práci pro všechny a rozdělování hodnot podle zásady rovnosti.

- Nutně nevyžadují, aby jejich pojetí bylo lidem vnuceno revolucí či třídním bojem, ale spíše, aby lidé jejich myšlenky sami dobrovolně přijali.
- Často tvořili dobrovolné malé komunity, kde se svým zřízením a pojetím experimentovali. Např. Robert Owen.

Nacionalismus

- Zdůrazňuje význam **národa** (tedy sounáležitost skupiny lidí, kteří sdílejí společný původ, historii, jazyk, kulturu a území).
- Byl jedním z principů uspořádání Evropy po první světové válce, které dalo vzniknout Československu.
- Vypjaté podoby nacionalismus dostal v řadě států ve třicátých letech, zejména v německém nacismu, který ve jménu nacionálních zájmů rozpoutal druhou světovou válku.

Etatismus

- Zdůrazňuje roli státu při řešení společenských a hospodářských problémů, případně chce rozšířit jeho působnost a pravomoci.

8. Mezinárodní organizace

- Umožňují regulovat část vzájemných vztahů mezi členskými státy.
- Jsou obvykle zřízeny *mezinárodní smlouvou* (mají právní subjektivitu).
- Dají se dělit dle tří kritérií:
 - 1) Dle typu členství:
 - a) *mezinárodní vládní* (členy jsou státy/vlády)
 - b) *mezinárodní nevládní* (členy jsou nestátní aktéři, např. Greenpeace)
 - 2) Dle rozsahu členství:
 - a) *univerzální* (např. OSN)
 - b) *regionální* (např. Rada Evropy)
 - c) *subregionální* (např. CEFTA)
 - 3) Dle cílů a působnosti:
 - a) *všeobecné* (např. OSN)
 - b) *speciální* (např. NATO → zaměřeno na bezpečnost)

Organizace spojených národů – OSN

- Oficiálně založena v roce **1945**, při podpisu **Charty OSN**, kterou podepsalo 50 států (včetně Československa).
- Dnes má **193 členských států**.
- V jejím čele stojí **generální tajemník** jmenován na období 5 let.
- Hlavním cílem je udržet celosvětový mír. Zároveň ale má i cíle kulturní, rozvojové či humanitární.
- Sídlí v New Yorku.
- Klíčovými orgány jsou: Rada bezpečnosti, Valné shromáždění, Mezinárodní soudní dvůr v Haagu či Sekretariát OSN.
- Mezi mezinárodní organizace začleněné do systému OSN se řadí: Mezinárodní měnový fond, Světová banka, UNESCO (vzdělávání a kultura), UNICEF, WHO.

Valné shromáždění

- Nejvyšší orgán.
- Jsou v něm zastoupeny všechny členské státy (1 země = 1 hlas).
- Projednává otázky vnitřního chodu (volí členy orgánů OSN).
- Rezoluce a doporučení **nejsou závazná**, proto nemusejí mít velký vliv, ale jsou spíše formou politického nátlaku.

Rada bezpečnosti

- Skládá se z **USA, UK, Francie, Číny, Ruska** a **10 nestálých členů** (volí Valné shromáždění na dva roky dle specifického klíče, aby byly zastoupeny státy napříč regiony z celého světa).
- *Stálí členové* mají **právo veta** (1/2 jich využívá Rusko).
- Má zajistit světový mír.
- Její rezoluce jsou závazné a má několik nástrojů, jak zajistit jejich dodržování:
 - 1) **Rezoluce** – adresovány státům, které nedodržují základní principy OSN, nesmí být vetována žádným členem Rady bezpečnosti.
 - 2) **Embargo** – zákaz vývozu zbraní, strategických surovin atp.
 - 3) **Sankce** – plošné hospodářské sankce, které stát hospodářsky izolují od zbytku světa.

4) **Bojkot** – omezení či přerušení diplomatických vztahů dočasným pozastavením jeho členství, dochází tak k politické izolaci, jelikož takový stát nesmějí navštěvovat okolní státy (s výjimkou vyslanců OSN).

- Při ohrožení míru může OSN přistoupit i k vojenskému zásahu.

Mezinárodní soudní dvůr

- Sídíl v Haagu.
- Řeší spory mezi státy → pokud o to požádají sporné strany.
- Rozhodnutí jsou závazná, ale exekutivně nevymahatelná.
- 15 soudců volených Valným shromážděním a Radou bezpečnosti. Každé tři roky se ve volbě obnovuje jedna třetina soudců. Členy soudu nemohou být zároveň dva příslušníci stejného státu.

Sekretariát OSN

- Výkonný orgán.
- Je tvořen generálním tajemníkem a jeho sekretariátem, slouží ke správě ostatních orgánů OSN.

Mírové síly OSN

- Modré barety. Vojenské jednotky, které členské státy poskytnou OSN k udržení míru v nestabilních zemích.
- Poprvé byly nasazeny na Blízkém východě v roce 1948 jako dohled nad Izraelem a arabskými státy.
- Použití síly směřují modré přílby pouze v sebeobraně.
- Tyto oddíly obvykle působí na daném území se souhlasem všech stran sporu.

Mezinárodní měnový fond

- Organizace přidružená k OSN.
- Vznikl na konci WW2 s myšlenkou stabilizace států s dluhy.
- Podporuje mezinárodní měnovou spolupráci, usnadňuje mezinárodní obchod a poskytuje úvěry státům s ekonomickými potížemi.
- Je kritizován za to, že vnucuje zemím svůj model fungování (půjčky podmiňuje).
- Váha hlasu se odvíjí od toho, kolik kdo přispívá, proto má USA ohromný vliv a de facto rozhoduje o půjčkách.

Světová banka

- Cílená ekonomická pomoc zemím 3. světa na konkrétní projekty a investice.
- Půjčuje vládám na konkrétní projekty a úpravy celých ekonomik.
- Je kritizována za to, že nabourává specifika daných ekonomik a nenese rizika za své operace (zadlužené státy musí dluhy splácet i pokud je projekt neúspěšný).

Úspěchy OSN

- Udržení světového míru.
- Eliminace diskriminace žen.
- Pomoc při katastrofách a v rozvojových zemích.

Neúspěchy OSN

- Genocida ve Rwandě → generálporučík R. Dallair věděl o plánované genocidě, ale nemohl nic udělat, aby neporušil monitorovací mandát, který byl OSN dán Radou bezpečnosti.
- Neschopnost zamezit genocidě v Bosně.

Severoatlantická aliance – NATO

- Vojensko-bezpečnostní mezinárodní organizace.
- Založena v roce 1949 v důsledku napjatých vztahů za dob studené války.
- Hrál důležitou roli zaměřenou proti sovětské expanzi.
- Sídíl v Bruselu a má 30 členů.
- V čele je Generální tajemník NATO.
- ČR přistoupila v roce 1999.
- **Článek 5 Severoatlantické smlouvy** (útok proti jednomu státu je útok proti všem) zavazuje členské státy poskytnout případnou obranu jiného členského státu, pokud bude ohrožena jeho celistvost či státní suverenita.
- ČR se účastnila misí v Afghánistánu (výcvik tamních vojáků, eliminace teroristů), Iráku, Pobaltí a Islandu (posílení obrany před Ruskem).
- Státy by měly přispívat 2 % rozpočtu na armádu, nedělá to ale téměř nikdo.
- Členy jsou USA, Kanada, Spojené království, Francie, Portugalsko, Belgie, Lucembursko, Nizozemsko, Dánsko, **Norsko**, Itálie, Island, Řecko, **Turecko**, Německo, Španělsko, Česko, Maďarsko, Polsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Rumunsko, Bulharsko, Slovinsko, Slovensko, Chorvatsko, **Albánie**, **Černá Hora** a **Severní Makedonie**.
- Finsko, Švédsko a Rakousko členy nejsou.

Severoatlantická rada

- Nejvyšší politický orgán.
- Přijímá rozhodnutí o společné zahraniční politice.
- Rozhoduje o nových akcích a přijetí nových členů.

Skupina pro jaderné plánování

- Rozhoduje o jaderných otázkách.

Generální tajemník

- Reprezentuje NATO, je jakýmsi prostředníkem, ale nemá skutečnou pravomoc.

Vojenský výbor

- Nejvyšší vojenský orgán NATO.
- Realizuje rozhodnutí Rady a koordinuje výbor armád.
- Doporučuje politickým orgánům NATO opatření, která považuje za nezbytná pro společnou obranu.
- Předsedal mu Petr Pavel.

Evropská unie – EU

- Klade si za cíl zlepšit spolupráci v Evropě.
- Vznikla 1. 11. 1993 (Maastrichská smlouva) a sídlí v Bruselu. Navazovala na *Evropské společenství pro atomovou energii*, *Evropské hospodářské společenství* a *Evropské společenství uhlí a oceli*.
- Má 27 členských států, ČR vstoupila na základě referenda v roce 2004.
- V roce 2009 ČR předsedala Radě EU (plastika Davida Černého – Entropa), předsedat znovu budeme v druhé polovině roku 2022.
- Je druhou největší ekonomikou světa.
- Poskytuje svým občanům prostor svobody, bezpečnosti a práva bez vnitřních hranic, ve kterém je zaručen volný pohyb osob i zboží.
- Podporuje vědecký a technický pokrok a bojuje proti sociálnímu vyloučení.

- Mezi cíle dále patří podpora hospodářské, sociální a územní soudržnosti a solidarity mezi členskými státy.
- Vytváří hospodářskou a měnovou unii, jejíž měnou je **euro**.

Evropský parlament

- Vykonává legislativní a rozpočtovou funkci.
- Má 705 poslanců volených občany EU na 5 let

Rada Evropské unie

- Zastupuje zájmy členských států.
- Společně s EP koordinuje politiku EU.
- Účastní se jí ministři členských států pro jednotlivé oblasti (celkem v 10 konfiguracích).
- .
- Rozhoduje kvalifikovanou většinou – 55 % zemí, které představují 65 % obyvatelstva.
- Některá citlivá témata musí být schválena jednomyslně (zahraniční politika, daně).

Evropská rada

- Sdružuje nejvyšší představitele EU → předsedy vlád, předseda Evropské rady, předseda Evropské komise a vysoký představitel pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku.
- Jejím úkolem je určovat politický program EU. Znamená to, že rozhoduje o celkovém směřování a politických prioritách EU, ale nevydává žádné právní předpisy.

Evropská komise

- Sleduje zájmy EU jako celku.
- Navrhuje a vymáhá dodržování právních předpisů a provádění politiky EU.
- Každá země má jednoho komisaře pro příslušný sektor → nesmí ale přihlížet zájmům dané země, jedná v zájmu EU.
- Předseda je volen EP, aktuálně je jí Ursula von der Leyen.

Další instituce

- Soudní dvůr EU, Evropská centrální banka, Evropský účetní dvůr, Evropský ombudsman...

Rada Evropy

- Jejími členy je 47 zemí Evropy.
- Rada Evropy je nezávislá na Evropské unii a funguje na principu diskuze a hledání společných řešení v ekonomických, sociálních, kulturních, vědeckých, právních a administrativních otázkách.
- Je volnější než EU.
- Některé pozorovatelské státy nejsou v Evropě (Izrael, USA, Japonsko, Mexiko, Kanada).

Výbor ministrů

- Členské země jsou zde zastoupeny svým ministrem zahraničí.
- Každý stát = 1 hlas.
- Je to **rozhodovací orgán**, který posuzuje návrhy Parlamentního shromáždění.
- Schůze se konají jednou za půl roku.

Evropský soud pro lidská práva

- Mezinárodní soud ve Štrasburku, zřízen roku 1959.
- Zřízen na základě **Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod**.

- Stížnost na porušení úmluvy může podat stát, nevládní organizace či jednotlivec.
- Každý smluvní stát je zastoupen jedním soudcem (47 soudců).

Visegrádská čtyřka - V4

- ČR, Maďarsko, Polsko a Slovensko.
- Vznik v roce 1991.
- Snaží se společně prosazovat své středoevropské zájmy na poli EU.

G7

- Sdružení ekonomicky nejvyspělejších států světa.
- Francie, Itálie, Japonsko, Kanada, USA, VB, Německo, EU.
- Rusku bylo pozastaveno členství v roce 2014 kvůli anexi Krymu.
- Jedná se o neformální sdružení (nemá hierarchii či strukturu).
- Probírají se zde globální témata.

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj – OECD

- Mezivládní organizace 37 ekonomicky rozvinutých států světa, které přijaly principy demokracie a tržní ekonomiky.
- Cílem je napomáhat k dalšímu ekonomickému rozvoji, potlačení nezaměstnanosti, stabilizaci a rozvoji mezinárodních finančních trhů.

Evropské sdružení volného obchodu – ESVO

- Založena v roce 1960.
- Podpora prosperity mezi jejími členy.
- Vznikla jako protiváha k Evropskému hospodářskému společenství (dnešní EU).
- Aktuálně jsou členy Island, Lichtenštejnsko, Norsko a Švýcarsko.
- S EU má uzavřenou smlouvu o vytvoření *společného Evropského hospodářského prostoru* (Švýcarsko si to zařizuje individuálně).

Severoamerická dohoda o volném obchodu – NAFTA

- Byla obchodní dohoda Kanady, USA a Mexikem s účelem omezit obchodní bariéry a liberalizovat obchod.
- Byla platná od roku 1994 do 2020, kdy byla nahrazena jinou dohodou.

Mercado Común del Sur – Mercosur

- Sdružení volného obchodu mezi Argentinou, Brazílií, Paraguayí a Uruguayí (zakládající státy).
- Dnes je většina jihoamerických států členy, je zde ale podmínka, aby byli demokratiemi.

Organizace zemí vyvážejících ropu – OPEC

- Mezivládní organizace sdružující 13 zemí exportujících ropu (společně kontrolují **75 % veškerých světových ropných zásob**).

- Koordinuje ekonomickou politiku členských zemí, a to zejména v oblasti vyjednávání s ropnými společnostmi ohledně objemu produkce a cen ropy.
- Sídlo organizace je ve Vídni.

Diplomatice

Pojetí diplomacie

Idealismus

- Utopická představa, ve které se všechny státy i lidé chovají ideálně/správně, víra v pokrok.
- Snaha po 1. světové válce spolupracovat na mezinárodní úrovni s cílem udržet mír a hledat příčiny války.
- Požaduje otevřenost států, žádná cla, boj proti terorismu.
- Války by se měly eliminovat, její příčinou nejsou lidé, ale vlády. Lidé sami od sebe nejsou špatní, to chybné instituce je nutí ke špatným rozhodnutím.
- Opírá se o právní závazky a dokumenty (**OSN**, EU).

Realismus

- Reakce na idealismus.
- Klíčová je snaha získat moc – egoismus státu → politika je jen nekonečný boj o moc.
- Pokud se vyzbrojuje soused, musím taky. Mír lze zajistit válkou (účel světí prostředky).
- Stát musí občanům zajistit bezpečnost, jediná skutečná moc je ta vojenská.
- Chování a důvěryhodnost států se ale nedá předvídat (Trump, Rusko).

Marxismus

- Ústředním aktérem není stát, ale společenské/ekonomické útvary (třídy, kapitalismus).
- Kapitalismus je hlavní problém.

Historie diplomatických vztahů

- Řecké státy měly své velvyslance, kteří byli chráněni bohy i diplomatickou imunitou (ochrana diplomatů před trestním, správním i civilní jurisdikcí).
- **Proxenos** (*přítel cizinců*) byl ve starověkém Řecku občan městského státu, který hostil velvyslance z jiných zemí.

Diplomatické výsady a odpovědnosti

- Mezinárodní spory se mohou řešit **arbitráží**, kdy je spor řešen mimosoudně soukromými soudci, tzv. rozhodci. Je se třeba na tom předem domluvit.
- Mají za účel zajistit nerušený výkon diplomatických misí.
- Diplomat je nedotknutelný a chráněný (nesmí být zatčen ani stíhán) → **exterritorialita**, tzn. nacházení se mimo výsost státu, vyššího diplomata (případně hlavy státu, vojenské jednotky) nelze stíhat ani zasahovat na pozemky zastupitelských úřadů (či budov OSN atp.).
- Velvyslanec se zodpovídá hlavě státu, v dané zemi má největší moc (smí užívat vlajku a znak státu, přijímací stát má povinnost jej a personál chránit, má právo na nerušený styk s vládou daného státu).
- Účelem je chránit zájmy vysílajícího státu, podávat zprávy o aktuálním dění v zemi a podporovat společné vztahy.

- **Persona non grata** označuje osoby jiného státu, jejichž pobyt na svém území považuje daný stát za nežádoucí (respektive požaduje, aby jej daná osoba okamžitě opustila). Např. během kauzy Vrbětice.
- *Maastrichská smlouva* (1992) stanovuje jednotnou zahraniční politiku EU → fakticky to nefunguje.

Diplomatické úřady

Konzul

- Zástupce poslaný do velkých měst jiných států s úkolem hájit hospodářské a právní zájmy svého státu.
- Politicky nemá moc.

Honorární konzul

- Zastupuje stát v místě působnosti.
- Jedná se o čestnou funkci, často neplacenou a nemusí zde být jedinec občanem daného státu, nejsou zaměstnanci ministerstva zahraničí.
- Rozšiřují kulturní vliv.

Generální konzul

- Zastupuje stát jen na určitém místě, nikoli v zemi.
- Lze tam volit, může vydávat pasy občanům.

Velvyslanectví

- Sídlo velvyslance daného státu.
- Do budovy má přístup jakýkoli občan daného státu, může žádat o pomoc.

Diplomatické hodnosti

- Stát svým diplomatům přiděluje hodnosti, které vychází z *Úmluvy o diplomatických stycích* (1961) a *Vídeňského reglementu* (1815).
- Standardně kariérní diplomat postupuje od nižší (*attaché/přidělenec* – poradce pro konkrétní úlohy - obchod, kultura...) k vyšší hodnosti (*velvyslanec*) na základě Kariérního řádu příslušného ministerstva zahraničních věcí.

profesní skupina	hodnost	rank
vedoucí diplomaté:	velvyslanec [pozn. 1]	Ambassador
	rada - vyslanec	Minister Counsellor
vyšší (seniorní) diplomaté:	velvyslanecký rada	Counsellor of Embassy
nižší (juniorní) diplomaté:	I. tajemník	1st Secretary
	II. tajemník	2nd Secretary
	III. tajemník	3rd Secretary
	přidělenec [pozn. 2]	attaché

Diplomatické nástroje

Embargo

- Zákaz vývozu nějaké skupiny suroviny/výrobků/zbraní do nějakého státu či úplný zákaz obchodování s daným státem.

- Např. embargo na potraviny udělené Ruskem vůči EU jako odplata za sankce (Krym). Přináší to ztráty oběma stranám, ale je to efektivní metoda diplomatického nátlaku.

Sankce

- Postih za porušení podmínek uzavřené smlouvy či mezinárodního práva.
- Uděluje jí stát či mezinárodní organizace.
- Především ekonomického rázu.
- Např. sankce vůči Rusku při anexi Krymu (zákaz vývozu i dovozu zbraní, omezení těžby ropy).

Humanitární intervence

- Boje proti lidskému utrpení na území jiného suverénního státu či v užším významu užití vojenské síly vůči druhému státu za veřejně deklarováním účelem ukončení porušování lidských práv na jeho území.
- Bez souhlasu vlády intervenovaného státu. A to dvojím možným způsobem:
 - a) **Nenásilnou formou** = diplomatická forma, např. užitím sankcí.
 - b) **Násilnou formou** = s užitím vojenské síly.
- Např. během *genocidy ve Rwandě* či *intervence NATO v Kosovu* (bez souhlasu RB OSN).

Hard power (tvrdá moc)

- Označuje **vojenskou a ekonomickou moc**.
- Cukr a bič = snížení obchodních překážek, nabídka spojenectví, vojenská ochrana **X** donucovací diplomacie, vojenský zásah, ekonomické sankce.

Soft power (měkká moc)

- Schopnost formovat preference ostatních prostřednictvím sympatie a přitažlivosti, nikoli pomocí donucovacích strategií.
- Lze v ní užívat domluv, diplomatických vztahů, mezinárodních hodnot, image či darů.

Sharp power

- Snaží se vytvořit novou pozici mezi soft a hard power.
- Cílem není posílit vlastní pozici skrze pozitivní hodnoty, ale oslabit protivníky skrze jejich demokratickou otevřenost.
- Užívá se zde manipulací, zneužívání (dez)informací, manipulace voleb atp.
- Např. během studené války.